

Власта М. Сучевић
Универзитет у Новом Саду
Педагошки факултет, Сомбор

УДК: 376.1-056.26/.36-053.4
ИД БРОЈ: 180272652

Стручни рад
Примљен: 14. јуна 2010.
Прихваћен: 21. септембра 2010.

ПЕДАГОШКЕ И ДИДАКТИЧКО-МЕТОДИЧКЕ КОМПЕТЕНЦИЈЕ ВАСПИТАЧА КАО ПРЕДУСЛОВ ОСТВАРИВАЊА ИНКЛУЗИВНОГ ПРОГРАМА

Апстракт: Инклузија подразумева пружање једнаких права и могућности свима, као и максималну флексибилност свима у задовољавању специфичних образовних и ширих друштвених потреба. Укључивање ове деце у редовне предшколске установе и остваривање инклузивног програма изискује висок степен професионалности, стручности, сарадљивости, одговорности и образовности свих актера везаних за предшколску установу, а посебно васпитача који су директни носиоци васпитно-образовног рада. У случају остваривања инклузивног програма захтеви који се постављају пред васпитача су огромни и захтевају висок степен компетенција. Педагошке и дидактичко-методичке компетенције обухватају знање и вештине посредовања научних чињеница у васпитно-образовном процесу. Под педагошким и дидактичко-методичким компетенцијама васпитача подразумева се познавање и примена педагошке и дидактичке теорије и праксе, способност поучавања и праћења, сналажења, креирање образовних садржаја, разумевање социјалних и других околности, комуникација са родитељима, добро познавање плана и програма и сл. У раду је приказан преглед педагошких и дидактичко-методичких компетенција васпитача неопходних за укључивање васпитача у инклузивни програм рада. Предмет овог рада управо је преглед компетенција, по пољима и наводима разних аутора, те конкретизовање тих компетенција на један инклузивни програм рада.

Кључне речи: васпитач, педагошке компетенције, дидактичко-методичке компетенције, предшколска установа, инклузија, инклузивни програм.

УВОДНА РАЗМАТРАЊА

Брига о деци са сметњама и тешкоћама у развоју, како у Европи, тако и у нашој земљи кроз историју прошла је низ фаза. Прва фаза била је чак директна дискриминација и одбацивање, а затим пут се усмеравао ка самилости и милосрдном приступу. Данас смо у фази конкретизације и коначног признавања, те доношења прописа о праву једнаког образовања све деце, па и деце са тешко-

ћама у развоју. Основни облик образовања деце са сметњама и тешкоћама у развоју традиционално је било образовање у посебним институцијама и васпитно-образовним установама, где су се дефектолози и други стручњаци бавили како њиховом рехабилитацијом тако и васпитањем и образовањем. Образовна изолација сада се замењује политиком инклузивног образовања како у Европи, следећи европски концепт образовања, тако и код нас. „Интеграција деце са сметњама у развоју у редовне школе подразумева премештање/убацивање деце у постојећи систем образовања, без прилагођавања њиховим посебним образовним потребама“ (Лазор, 2008: 8). Интеграција образовања најчешће се схвата као степеница ка инклузивном образовању. „Инклузија је филозофија заснована на уверењу да сваки човек има једнака права и могућност без обзира на индивидуалне разлике. У инклузивном друштву свака је особа поштована и прихваћена као људско биће. Инклузија у првом реду подразумева пружање једнаких могућности свима, као и максималну флексибилност у задовољавању специфичних образовних и ширих друштвених потреба све деце“ (Исто, 8). Образовни систем, значи, треба да се прилагоди свој деци без обзира на њихове специфичности. „Инклузивно је оно образовање које развојно стимулативно укључује дјецу и младе са препрекама у учењу или учешћу или са тзв. посебним образовним потребама и све остале ученике у перманентно оптимално индивидуално учење (перципирање, маштање, мишљење, закључивање, осјећање, памћење); усвајање и продубљивање знања; усавршавање вјештина; његовање навика; формирање врједносних орјентација и погледа на живот; комуницирање стваралаштва и дјеловање“ (Илић, 2009 : 17). Предшколска установа представља корен инклузивној филозофији.

КОМЕ И ЗАШТО ИНКЛУЗИВНО ОБРАЗОВАЊЕ?

Инклузивну филозофију покреће идеја о индивидуалним разликама међу децом, њиховим могућностима, способностима и умећима. „Инклузија у образовању почиње признавањем разлика између ученика и њиховим укључивањем у учешће, игровне, поучавајуће ваннаставне активности у школи и ван ње, имајући у виду сваког појединца као комплетну личност“ (Исто, 19). Термин деца са посебним потребама, преузет је из енглеског језика и не одговара у потпуности потребама нашег језика. Користи се када се говори искључиво о деци са сметњама у развоју, али и када се говори о деци из угрожених и осетљивих група (нпр. деца ромске популације). Термини деца са посебним потребама и деца са проблемима у развоју нису синоними, јер су деца са сметњама у развоју само једна група деце са посебним потребама. „Термин деца са посебним потребама је много шири и у себи садржи: деца са сметњама у развоју (деца са телесном, менталном и сензорном ометеношћу), деца са поремећајем понашања, деца са тешким хроничним обољењима, децу на дуготрајном болничком или кућном лечењу, децу са емоционалним

поремећајима, децу из социјално, културно и материјално депривираних средина, децу без родитељског старања, зостављану децу, децу ометену ратом, избеглу и расељену децу и оно што често губимо из вида – даровиту децу“ (Лазор, 2008: 6). Ако користимо термин посебне потребе много је прихватљивије користити термин посебне образовне потребе.

Термин деца са сметњама у развоју односи се на дете које има тешкоће у развоју и није у могућности да одржи задовољавајући ниво развоја и здравља или чији развој и здравље могу да се погоршају без додатне подршке у области здравствене, рехабилитационе, образовне или социјалне заштите. У документу „Стратегија образовања и васпитања деце са сметњама и тешкоћама у развоју“ предложена је класификација функционалних развојних поремећаја на шест категорија:

- оштећење сензорних функција,
- поремећај когнитивних функција,
- поремећај контроле мишића,
- оштећење физичког здравља детета,
- емоционални дечији поремећаји и поремећаји у организацији понашања и
- спољашњи фактори у односу на дете који ометају његов развој и функционисање у границама способности.

Ова врста класификације се разликује од земље до земље.

Постоји много разлога за инклузивну филозофију образовања. Инклузија подразумева измене и прилагођавање редовног образовног система али и односа друштва у целини, како би квалитетним образовањем била обухваћена и деца која су искључена због сиромаштва, језика, верске припадности или ометености. Основни разлози потребе за инклузивном филозофијом налазе се у области људских права као и права на образовање на којим почивају важни међународни документи, које је наша земља ратификовала. Неки од њих су : Универзална Декларација, Конвенција о правима детета, Конвенција УН о правима ометених особа, Светски Форум о образовању за све и Оквир за деловање, Национални план акције за децу – Савет за права детета, Закон о спречавању дискриминације особа са инвалидитетом и др.

ДЕФИНИСАЊЕ ПОЈМА ПЕДАГОШКИХ И ДИДАКТИЧКО-МЕТОДИЧКИХ КОМПЕТЕНЦИЈА И МЕСТО ОВЕ ВРСТЕ КОМПЕТЕНЦИЈА У СВЕОПШТЕМ ПРИСТУПУ КОМПЕТЕНЦИЈАМА ВАСПИТАЧА

Постоје многе дефиниције којима се дефинише појам компетенције. Сама реч компетенција (лат. *competere*) има значење: 1. доликовати; (тежити на што) надлежност, дјелокруг, овлашћење неке установе или особе, мјеродав-

ност; 2. подручје у коме нека особа посједује знања, искуства; 3. припадности које неке особе припадају“ (Клаић, 1978 : 735). У овом раду компетенције одређујемо по најкомплекснијој дефиницији која садржи уочене карактеристике везане за тему овог рада. „Компетенција је комбинација знања, вештина, ставова, вредности и навика које омогућавају појединцу да активно и ефикасно делује у одређеној специфичној ситуацији, односно професији. Компетенција подразумева имати неопходне способности, ауторитет, вештину и знање“ (*Oxford advanced learners encyclopedic dictionary*, 1989 : 183). Постоји још низ дефиниција компетенција на коју би се могли осврнути. У документу Тунинг пројекта (2007) компетенције представљају динамичку комбинацију когнитивних и метакогнитивних вештина, знања и разумевања, међуљудских, интелектуалних и практичних вештина, те етичких вредности. Уочавамо да наведене дефиниције имплицирају много заједничког, са мањим или већим освртом на одређену димензију компетенција.

Дефинисање компетенција васпитача и надаље, свог просветног кадра, има кључну улогу у усавршавању целокупног образовног система. „Дефинисање компетенција освешћује улогу и одговорност свих институција које суделују у појединим деловима образовања учитеља (од почетног високошколског до образовања за читав живот), те указују на неопходност њихове међусобне сарадње и оријентација ка заједничком циљу, постизању и одржавању високог нивоа стручности.“ (Сучевић, 2008 : 69). Коначно, сагледавање и дефинисање основних компетенција васпитача, омогућава надлежним особама и институцијама праћење квалитета и професионалног напредовања појединог васпитача, те се самом васпитачу омогућава самоанализа сопственог рада. „Остваривање глобалних и специфичних улога рада васпитача унутар дечијих вртића као заједница учења део су процеса повишавања компетенција подразумева трострукост процеса унапређивања квалитета: размишљање о томе како је нешто реализовано, које аспекте свог рада желимо да унапредимо и разматрање начина путем којих ћемо планиране исходе остварити. Другим речима, развојни континуум повишавања компетенција васпитача треба да се остварује у релацијама методологије рада засноване на самовредновању ефеката васпитно-образовног процеса, савременој едукацији у виду професионалног система менторства и остваривању педагошких стандарда квалитета“ (Срдић, 2010: 9).

Васпитачка професија има пресудну улогу у корену образовања и васпитања деце предшколског узраста. Наведена улога васпитача има још већу димензију када се примењује инклузивни програм у појединој предшколској установи. Примена инклузивног програма захтева од појединог васпитача висок степен образовности, иницијативности, комуникативности и емотивности, те широк спектар компетенција уопште. Другим речима, у дискусу компетентности које се захтевају од васпитача, нагласак се ставља и на педагошку и дидактичко-методичку едукованост. Иницијално и суштинско питање у професионалном раду васпитача едукатора и иницијатора васпит-

но-образовне средине је висока димензија компетентности у остваривању инклузивног програма. Надаље, високи захтеви усмерени ка васпитачу засигурно подразумевају и степен педагошког понашања, дијагностике и примену високог методичког и дидактичког знања у процесу преноса информација и стварања прихватљиве средине у инклузивној политици. То имплицира високу димензију и потребу педагошко-дидактичко-методичке компететивности васпитача.

Када говоримо о компетенцијама васпитача, важно је одредити темељне и кључне компетенције и место педагошко-дидактичко-методичке димензије компетенција у разним поделама и освртима на компетенције уопште., с обзиром да могу варирати од врло широких и уопштених, па до врло специфичних и стручних. Према наводима аутора Спаић и Кукоц (2001), разликујемо три димензије компетенција:

- **предметну компетенцију** – знања одређеног научног подручја,
- **педагошко-дидактичко-методичку компетенцију** – обухвата знања и вештине посредовања научних чињеница у одређеној области,
- **психолошку компетенцију** – особине личности васпитача.

Наведени аутори имплицирају педагошко-дидактичко-методичку компетенцију као незаобилазну димензију компетентности. Суштину ове врсте компетенције сагледавају као вештину преношења информација (вештине), али и знање неопходно за остваривање прописаног програма из одређене научне области. У остваривању инклузивног програма та димензија представља високо обележен акценат јер инклузивни рад подразумева отежавајуће околности остваривања ове врсте програма. Педагошко-дидактичко-методичку димензију компетенција препознајемо и у наводима Келија (Kelly, 2004) и Гласера (Glasser, 2005).

Према Гласеру учоавамо три (по њему) битне димензије компетенција:

- професионална компетенција,
- педагошко-дидактичко-методичка (што подразумева посредовање научних сазнања),
- радна компетенција.

Према наводима ових аутора, **професионална компетенција подразумева**: ниво општег знања; способност планирања; способност извођења задатака; учешће у пројектима; вредновање и самовредновање; стручно и професионално усавршавање. Неке димензије компетенција као што је подручје професионалних и педагошких компетенција могу да се испреплићу у пољу везаном за компетенцију стручног и професионалног усавршавања. Поклапање неких димензија компетентности управо нам указује на неопходност и повезаност знања из одређеног теоријског подручја (нпр. педагошких знања) и конкретног деловања у пракси. „У литератури налазимо да неки аутори професионалне компетенције сврставају у три категорије и то: педагошке

компетенције, програмске компетенције и комуникационе компетенције“ (Будић, 2008: 24). То би значило да одређени аутори у професионалну димензију компетенција сврставају у педагошку компетенцију, а не одвајају је као посебан сегмент.

Педагошко-дидактичко-методичка компетенција подразумева: познавање и примену педагошко-дидактичко-методичке теорије и праксе; способност поучавања и праћења; сналажење у подручју; креирање конкретних садржаја предвиђених планом и програмом (планирање, припремање и програмирање); препознавање и решавање образовних проблема; разумевање социјалних и других околности које могу утицати на дечије изражавање и понашање; учење комуникације с родитељима; прилагођавање и укључивање родитеља у ток проблематику предшколске установе и познавање конкретних метода рада.

У ову врсту компетенције улазе и компетенције везане за рад изван предшколске установе, где се такође огледа способност и знање васпитача. Васпитач мора бити упознат са структуром и активностима предшколске установе и педагошком документацијом, мора да поседује способност и знања везана за развој предшколског курикулума, да поседује знања и способност планирања, те способност сарадње са другим колегама и сарадницима. У планирању и осмишљавању едукативне средине рада мора бити свестан своје улоге: аниматора, предавача, сарадника, унапређивача, иницијатора, саветника, стручњака, извора знања, али и слушаоца, посматрача. Кратко речено, треба да је свестан своје одговорности.

Везано за инклузивно образовање Илић (2009) говори о неминовности професионалне компетенције оног ко остварује инклузивни програм. Он говори о компетенцијама које назива професионалним, али под овом димензијом компетенција подразумева методолошку оспособљеност и методичку обученост. Импликација која је видна, уствари говори о неминовности методичке компетенције у остваривању инклузивног програма. Прву, методолошку оспособљеност, аутор везује за идентификацију индивидуалних разлика детета. Дакле и прва функција, коју мора обавити онај ко спроводи инклузивни програм, везана је за педагошку дијагностику, то значи за педагошку компетенцију. „Друга, методичка обученост за развијање и имплементацију програма и модела индивидуалног интерактивног и заједничког учења у инклузивној настави“ (Илић, 2009 : 91). Методичку компетенцију аутор везује за професионалну, али исто тако одређује њену неминовност и искључивост у остваривању инклузивног програма. Методолошку оспособљеност, тј. педагошку дијагностику везује такође за професионалну компетенцију. Сагледавши приступ компетенцијама везаним за инклузивно образовање, наведени аутор, у професионалној врсти компетенције потајно скрива педагошко-методичку димензију компетенције као неопходан аспект компетенција у инклузивном образовању.

Нивои одређивања компетенција (Tuning појмовник, 2007) усмерава на генеричке или опште компетенције (преносиве у различита подручја деловања) и подручно специфичне (својствене једној дисциплини или струци). Професионални профил је надоградња квалификационог оквира за специфично подручје – темељи се на утврђивању врсте и разине компетенција потребних за обављање одређене врсте посла. Сагледавши дечији вртић као едукативну и социјалну средину у којој се остварује инклузивна врста програма, према овом пројекту, указује на потребу за одређене врсте компетенција, укључујући и педагошко-дидактичко-методичку димензионалност.

ЕУ стандарди и одређени национални стандарди (шкотски, холандски) за васпитачку и просветну професионалност:

Европски стандард	Шкотски стандард	Холандски стандард
☐ Компетенције за рад с људима ☐ Компетенција за рад са знањем, технологијом и информацијама ☐ Компетенције за рад и за друштво	☐ Професионално знање и разумијевање (8) ☐ Професионалне вјештине и способности (9) ☐ Професионалне вредности и професионална преданост (6)	☐ Интерперсоналне компетенције ☐ Педагошке компетенције ☐ Познавање предмета и методике наставе ☐ Организацијске компетенције ☐ Компетенције за сарадњу с колегама ☐ Компетенције за сарадњу с вањским окружењем ☐ Способност рефлексије и развоја

Табела бр.1 Европски стандарди

Из табеле европских и неких националних стандарда за просветну професионалност сагледавамо неколико димензија везаних за педагошко и методичко знање и дијагностику. Инклузивни програм потпуно се уклапа у све европске димензије остваривања програма у школама и вртићима. Посебно бисмо издвојили холандски стандард који садржи високе захтеве према педагошко-дидактичко-методичкој компетентности просветног кадра и усмерава на развојни ток, те сарадњу са окружењем која је неопходна за рад у „инклузивном окружењу“.

Улога просветног радника је веома комплексна и треба да задовољи читав систем испреплетених очекивања свих учесника везаних за васпитно-образовни процес, а то су: захтеви међународне заједнице, домаће јавности, непосредних давалаца услуга, корисника и њихових породица.

Код васпитачког позива интердисциплинарно познавање материје представља кључ у васпитно-образовном процесу. Васпитач мора да поседује знања нужна за испуњење социјалне димензије, културе, познавање мимике, геста, ритма, важности невербалне комуникације, поседује знања о друштвено-културним сличностима и разликама сопствене земље и других земаља, поседује знања о културолошком садржају, књижевном тексту и другој општа и интердисциплинарна знања.

Педагошко-психолошка знања веома су битна компонента у раду васпитача. Васпитач треба да поседује основна знања из опште педагогије, те знања из опште и развојне психологије. Данас, на путу ка инклузивном друштву, тежи се ка томе да васпитачи буду упознати са садржајем, задацима и методама из подручја специјалне педагогије, те треба да буду оспособљени за одабирање примерених поступака у раду са децом која имају тешкоће у развоју. „Искуства стратегије инклузивног образовања која је орјентисана на индивидуалном приступу детету и родитељу, као и креирање индивидуалних образовних програма у којима родитељи равноправно и активно партиципирају, представљају смернице за развој инклузивног приступа у раду васпитача (Срдић, 2010: 18). Васпитач треба да је упознат и са алтернативним педагошким идејама и приступима. Осим класичног познавања метода, посупака и стратегија вештине поучавања и преношења информација, васпитач треба да:

- познаје прикладне поступке у раду са мешовитим групама;
- буде спреман и припремљен за тимски рад;
- буде способан за организовање оптималног и мотивационог окружење за поучавање;
- буде способан за организовање пројектног рада;
- и зна поставити јасне оквире дисциплине, али без присиле.

Неопходно је, значи, да васпитач свој рад усмери на индивидуални приступ детету и осмисли и креира индивидуални програм рада усмерен како према детету тако и према његовој породичној и социјалној средини.

ПРИМЕР ПЕДАГОШКИХ И ДИДАКТИЧКО – МЕТОДИЧКИХ КОМПЕТЕНЦИЈА НА ЈЕДНОМ КОНКРЕТНОМ ИНКЛУЗИВНОМ ПРОГРАМУ У ПРЕДШКОЛСКОЈ УСТАНОВИ

Пример програма „Вртић по мери детета“. Програм се остварује инклузивним образовном политиком, према примерима програма ЕУ.

Предшколска установа „Наша радост“ у Суботици је 2000. године прва у Србији почела са увођењем „Инклузивног програма“ који се још зове „Вртић по мери детета“, уз одобрење Министарства просвете и спорта Репу-

блике Србије. Хуманитарна организација „Save the Children“ пружила је методолошку и финансијску подршку у прве две године, а потом се пројекат реализује самостално. Програм је базиран на богатим искуствима многих земаља света који већ дуги низ година реализују „Инклузивни програм“ и постижу добре резултате, а прилагођен је нашој средини. Сагледавши један пример инклузивног програма одредићемо димензије педагошких и дидактичко-методичких компетенција на конкретном програму.

Основна начела програма:

- У свим конвенцијама и декларацијама о правима детета у делу који се односи на децу са посебним потребама постоји заједнички став који гласи: Дете са развојним тешкоћама је дете са посебним потребама а дете са посебним потребама је дете.
- Наша земља је од 1989. године потписник Конвенције о правима детета Уједињених Нација у којој се члан 23 посебно односи на децу са развојним тешкоћама у којем је наглашено да ментално или физички неспособно дете треба да ужива пун и квалитетан живот у условима који обезбеђују достојанство, унапређују самопоуздање и олакшавају његово активно учешће у заједници.
- Сходно томе, за децу предшколског узраста, вртић је најприроднији амбијент за подстицање свих аспеката развоја. Све касније декларације и конвенције у којима су разматране могућности активне подршке детету са посебним потребама током његовог одрастања, као нпр. Саламанка документ који разматра могућност подршке деци у школи, предвиђају примену истих принципа од вртића до уласка у одрасло доба.

Циљеви програма

Основни циљ:

- Подстицање развоја и интегрисаност детета са посебним потребама у групу вршњака без развојних тешкоћа. У том моделу потребе детета су основни оријентир за адаптацију програма намењених деци са посебним потребама а васпитачи и родитељи су активни партнери у том процесу.

Свеобухватни циљеви:

- Укључивање деце са сметњама у развоју предшколског узраста у редовне групе вртића на територији Суботице и развијање адекватних метода рада који омогућавају пуну интеграцију деце са развојним тешкоћама под једнаким условима који постоје за осталу децу а који уз адекватну подршку воде квалитетнијем задовољавању потреба све деце у групи.

Основне идеје Инклузивног програма

- потребе детета и развијеност његових способности су основни критеријуми за избор програма који су му намењени
- васпитачи су додатно едуковани и оспособљени за рад са сваким дететом, знају да препознају његове потребе, искористе очуване способности и подстакну развој детета у свим аспектима
- родитељи су партнери васпитачима у подстицању развоја детета
- овакав вртић је доступан сваком детету било да има или нема развојне тешкоће

- за улазак у васпитну групу осим што је припремљено само дете са сметњама у развоју и његови родитељи, припремљен је и васпитач али и остала деца у групи и њихови родитељи.

Програм рада

- Максимално двоје деце са развојним тешкоћама је укључено у једну инклузивну групу.
- План и програм рада је идентичан као и у осталим васпитним групама предшколске установе, а првенствено је организован по центрима интересовања.
- Оно што је специфично за инклузивне групе јесу посебни стимулативни програми који се израђују за децу са посебним потребама а организују кроз игру тако да остала деца из групе не запажају да се са њима нешто посебно ради.
- У складу са тренутним статусом ове деце утврђеним на основу попуњавања чек листе и психолошког налаза, одређују се циљеви развоја у областима: когнитивни, моторика, самопомоћ, језик, социјализација.
- Стимулативни програми се израђују према Портаге методи која подразумева базирање на очуваним способностима детета. Примењује се принцип поступности – корак по корак у коме је свака активност разложена на више елемената који су појединачно учени а потом повезани у целину.
- Заступљен је тимски рад што значи да је за свако дете са развојним тешкоћама формиран тим који чине родитељ, васпитач детета и стручни сарадник. Они заједнички планирају и реализују индивидуализоване програме у вртићу и код куће и прате њихове ефекте. Тако се остварује партнерски однос са родитељима који су драгоцени у стимулацији развоја све деце а посебно деце са посебним потребама.
- Васпитачи кроз овај програм не постају терапеути него уз подршку стручних сарадника кроз игру спроводе стимулативне програме прилагођене карактеристикама деце са посебним потребама.

Очекивања

За децу са посебним потребама:

- остваривање боље социјалне интеграције и социјализације, подстицање развоја дечјих очуваних способности, подстицање развоја и стабилизације дечјег осећања сигурности, задовољства, самопоштовања, развој способности комуникације, изражавања потреба, жеља и намера вербалним и невербалним путем, подстицање телесног развоја.

За децу без развојних сметњи:

- подстицање емпатијског понашања и осетљивости за потребе деце са развојним тешкоћама и развијање толеранције на различитости.

За родитеље деце са посебним потребама:

- стицање позитивног искуства о могућностима њихове деце и спремности за заједнички живот са вршњацима и другим људима. Затим, развијање партнерског односа, пружање подршке и охрабривање родитеља да пружају подршку свом детету.

За васпитача:

- побољшање професионалне компетенције за рад са децом са посебним потребама и развијање емпатијског односа према њима и њиховим родитељима

Компетенције неопходне за остваривање овог инклузивног програма:

- оптимизам, унутрашња мотивисаност, воља за рад.
- перзистенција, истрајавање на циљевима упркос препрекама или неуспесима
- познавање струке или професионалност;
- разумевање материје и проблема;
- памћење; одабир информација које је нужно памтити;
- евалуација, вредновање ефикасности учења и рада као и остварене користи
- разумевање других индивидуа и група, тумачење групних емоционалних струја и снага односа;
- сагласност, усаглашеност са циљевима групе или организација, колаборација.

У погледу конкретних аспеката педагошких и дидактичко-методичких компетенција и остваривања инклузивног програма уочавамо низ потребних димензија ове врсте компетентности:

ИНКЛУЗИВНИ ПРОГРАМ „ВРТИЋ ПО МЕРИ ДЕТЕТА“	ПОТРЕБНА ПЕДАГОШКА И ДИДАКТИЧКО-МЕТОДИЧКА КОМПЕТЕНЦИЈА
у свим аспектима програма	познавање и примена педагошко – методичке теорије и праксе
преношење знања прилагођено сваком детету, праћење реакције и могућности напредовања сваког детета, стимулативни програми кроз игру, рад са децом корак по корак	способност поучавања и праћења
планирање – првенствено по центрима интересовања, припремање тимског рада	креирање конкретних садржаја планом и програмом
дијагностика, усмеравање на партнерске односе, подстицање емпатијског понашања, истицање позитивног искуства	препознавање и решавање образовних проблема
комуникација са родитељима у смислу подршке и подстицања властитог детета	разумевање социјалних и других околности које могу утицати на дечије изражавање и понашање комуникација са родитељима
партнерски однос са родитељима који су драгоцени у стимулисању развоја детета	прилагођавање и укључивање родитеља у ток и проблематику предшколске установе
подстицати емоционални, психомоторни и социјални развој, portage метод, поступност у раду	познавање конкретних метода рада које подстичу развој детета

Табела бр. 2 Инклузивни програм и потребне педагошко-дидактичко-методичке компетенције

Способност и знање васпитача посебно се огледа у сарадњи са родитељима и умећу усмеравања родитеља на тимски рад, сарадњу. Васпитач треба да усмери родитеља како да помогне развоју сопственог детета и на који начин да усмери његове могућности. Неопходно је да васпитач буде упознат са психолошким налазима стања одређеног детета и предлогом активности за подршку, те усмеравање развојног потенцијала ка циљевима развоја у области: когнитивних, моторичких, самопомоћи, језичких и социјалних. Да би могао помоћи и сагледати проблем одређеног детета васпитач треба да барата дефектолошком терминологијом и да довољно разуме психолошко-педагошку проблематику.

ЗАКЉУЧНА РАЗМАТРАЊА

Које су неопходне педагошке и дидактичко-методичке компетенције васпитача за остваривање инклузивног програма? Могли бисмо на ово питање одговорити овако: поверење васпитача у своју струку, знања и вештине које има, вредности и ставови које заступа, подстицање потенцијала детета за развој и образовање, партнерски однос, подстицање емпатије и разумевања других, прилагођавање промени, креативно мишљење и креативно планирање, тимски однос, просоцијално мишљење, мишљење усмерено на друштво и мишљење усмерено на будућност. Карактеристике васпитача неопходне у остваривању инклузивне образовне политике су: повећана самоконтрола, сарадња у свим сегментима васпитно-образовног процеса, професионално усавршавање, мотивисаност за успехом, рад васпитача на личном знању и усмереност на креативне акценте курикулума. Повећање компетентности васпитача свакако може омогућити нашим предшколским установама остваривање инклузивног програма и у нашој земљи.

ЛИТЕРАТУРА

Будић, С. (2008): Модели практично-педагошког оспособљавања студентата и развој њихових компетенција за будуће деловање у пракси. (У): Дидактичко-методички аспекти студентске праксе у партнерским релацијама факултета и школа. Нови Сад: Филозофски факултет.

Glasser (2000): W. Glasser, *Teorija izbora, nova psihologija osobne slobode*, Zagreb: Alinea.

Glasser (2005): W. Glasser, *Kvalitetna skola*. Zagreb: Educa.

Иванек (1999): А. Иванек, *Znanjem do promjena*, Zagreb: Hrvatski književno-pedagoški zbornik.

Oxford advanced learners encyclopedic dictionary, Oxford University, 1989.

Kelly, Grenfell, Allan, Kriza (2004): M. Kelly, M. Grenfell, R. Allan, C. Kriza, European profile for language teacher education: a frame of reference. Southampton, UK : Southampton University – Brussels: European Commission.

Клаић (1978): Б. Клаић, *Рјечник сѝраних рјечи*, Загреб: Накладни завод Матице Хрватске.

Kleuf (2006): J. Kleuf, *Regional tuning – towards the Eoropean Higher Education Area*, Belgrade: Centre for Education.

Клеменовић (2009): Ј. Клеменовић, *Савремени ѓредишколски ѓроѓрама*, Нови Сад: Савез педагошких друштава Војводине.

Klipperf (2001): Н. Klipperf, *Како успјешно иѝито и тиму*, Zagreb: Educa.

Илић (2009): М. Илић, *Инклузивна наѝава*, Сарајево: Филозофски факултет.

Лазор, Марковић, Николић (2009): М. Лазор, С. Марковић, С. Николић, *Приручник за рад са децом са смеѝњама у развоју*, Нови Сад: Новосадски хуманитарни центар.

Сучевић (2008): В. Сучевић, Компетенције учитеља за квалитетну школу, *Норма*, бр. 3, Сомбор: Педагошки факултет.

Срдић (2010): В. Срдић, Лични и професионални развој васпитача, у: Солеша-Гријак Ђ., Солеша Д. (ур): *Комѝетиенције васѝиѝача и учѝиѝеља за груѝиѝво знања*, Београд: Educa.

Визек (2009): В. Визек, *Према ѓрофесионалним комѝетиенѝијском ѓрофилу школских ѓсихолоѓа*, Загреб: Филозофски факултет.

Vlasta Sucevic

University of Novi Sad

Faculty of Education, Sombor

PEDAGOGICAL AND DIDACTIC-METHODICAL COMPETENCES OF PRESCHOOL-TEACHERS AS THE PRECONDITION FOR THE DEVELOPMENT OF INCLUSIVE PRESCHOOL EDUCATION

Summary: First of all, the idea of inclusion is to provide every person with equal rights and opportunities, and to find the most flexible way to meet everyone's specific educational and broader social needs. Including these children in regular preschool institutions and implementation of inclusive programs involve a high degree of professionalism, expertise, cooperation, responsibilities and education of all stakeholders related to preschool institution, particularly teachers as direct educators. Requirements for the teachers are enormous and require a high degree of competence for inclusion in this type of educational process. Pedagogical and didactic-methodical competences encompass the knowledge and skills of mediating scientific facts in educational process. Pedagogical and didactic-methodical competences of pre-school teachers imply understanding and

implementation of pedagogical-methodical theory and practice, the ability to teach and follow, manage, create educational contents, understanding of social and other circumstances, communication with parents, the comprehension of the curriculum. This paper presents a review of pedagogical-methodical skills that are not only necessary but essential for teachers involved in the agenda of inclusive preschool education. Precisely, the aim of this paper is to present these competencies against fields and allegations of different authors, with emphasis on pedagogical and methodical competencies that preschool-teachers must have to realize of the one inclusive program.

Key words: preschool-teacher, pedagogical-methodical competences, preschool institution, inclusion, inclusive programs.